

درگذشتگان

آیه الله کرمی

فقیه معظم حضرت آیه الله آقای حاج شیخ محمد کرمی حویزی، یکی از مراجع تقلید خوزستان و از مفاخر روحانیت شیعه و از علمای بزرگ اهواز به شمار می رفت. فقید سعید، در سال ۱۳۴۰ق (۱۳۰۰ش)، در نجف اشرف، در بیت علم و تقوا و فضیلت زده شد.

پدرش مرحوم آیه الله شیخ محمد طه حویزی (۱۳۱۷-۱۳۸۸ق) - از علمای بزرگ خوزستان و از شاگردان محقق اصفهانی و نویسنده کتاب های فراوان در فقه و اصول و شعر و ادب - فرزند آیه الله شیخ نصرالله حویزی (۱۲۹۱-۱۳۴۶ق) - از شاگردان آخوند خراسانی، شیخ محمد طه نجف و میرزا حسین خلیلی تهرانی - فرزند علامه جلیل شیخ حسین خفاجی حویزی (م ۱۳۰۶ق) - از شاگردان فقیه بزرگ شیخ محمد حسین کاظمی - (ماضی النجف و حاضرها، ج ۲، ص ۱۸۸-۱۹۱)، و مادرش صبیبه آیه الله شیخ ابوالقاسم مامقانی - فرزند آیه الله العظمی شیخ محمد حسن مامقانی - بوده است.

معظم له، پس از دوران کودکی در دامان پاک پدر و مادرش بالید و با قرآن و ادبیات عرب و عجم آشنا شد و سپس به تحصیل علوم دینی روی آورد. نخست ادبیات و مقدمات علوم و سطوح رانزد

۶. الوشاح علی الشرح المختصر لتلخیص المفتاح (۳ج) در علوم معانی و بیان و بدیع، شرح تلخیص المفتاح قزوینی
۷. نتایج الفکر فی شرح الباب الحادی عشر (۴ج)
۸. الحیة الروحیة (۴ج) تاریخ وقایع صدر اسلام و دوران امیر المؤمنین
۹. بحوث و آراء (۶ج)
۱۰. التقریب الی حواشی التهذیب، در علم منطق، شرح تهذیب المنطق تفتازانی
۱۱. الاعمال الاربعة، در علم حساب و ریاضیات
۱۲. تخمیس فصیله کثره سید رضاهندی
۱۳. عواطف ثائرة، ملحمة شعریة
۱۴. نهج البلاغه فی معارفه و فنونه (۳ج)، شرح نهج البلاغه
۱۵. قصص الانبیاء (مخطوط)
۱۶. دیوان اشعار (مخطوط)
۱۷. دیوان الحقائق و مطلع الفجر الصادق، در اخلاق و اجتماع
- آن فقیه بزرگ، در روز چهارشنبه ۹ بهمن ماه ۱۳۸۱ش (۲۵ ذی قعدة ۱۴۲۳ق)، در ۸۲ سالگی در اهواز چشم از جهان فرو بست و خبر فوتش، موجی از غم و اندوه در استان خوزستان پدید آورد و پیکر پاکش، روز پنجشنبه با حضور ده ها هزار نفر از مردم استان خوزستان تشییع و پس از نماز آیه الله سید محمد علی جزایری بر آن، در حرم مطهر جناب علی بن مهزیار اهوازی به خاک سپرده و در غم فقداش، پیامی از سوی مقام معظم رهبری صادر شد.

*

پدرش، شیخ حسین زایردهام، و سید محمد بغدادی آموخت و در سال ۱۳۶۰ق به قم مهاجرت کرد و در محضر درسی آیات عظام: سید محمد تقی خوانساری (اصول)، سید محمد حجت (فقه و اصول)، سید صدرالدین صدر (فقه)، آیه الله العظمی بروجردی و امام خمینی (فلسفه) شرکت کرد و مبانی علمی اش را استوار ساخت و همزمان به تدریس سطوح عالی و تألیف و نظم اشعار شیوای عربی پرداخت و نامش در اواسط علمی طنین افکن شد. در سال ۱۳۸۵ق، در اثر بیماری پدرش، به اهواز مراجعت کرد و به تبلیغ و ترویج دین و فعالیت های علمی و دینی و اجتماعی پرداخت. او بیش از ۳۰ سال، به تألیف و تدریس و اقامه جماعت و پاسخگویی به مؤمنان و مستتمندان پرداخت و پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، از سوی مردم خوزستان، برای نگارش قانون اساسی به عضویت مجلس خبرگان برگزیده شد.

تألیفات آن فقیه بزرگ، در رشته های گوناگون: فقه، اصول، تفسیر، تاریخ، کلام، ادبیات، منطق، شعر، و اخلاق، عبارتند از:

۱. التفسیر لکتاب الله المنیر (۸ج)
۲. القول الجامع فی تحریر فروع الشرایع (۷ج)
۳. اتحاف الطالب فی حل عقدة المکاسب (۵ج)
۴. الهدایة الی توضیح الکفایة (۵ج)
۵. شرح الدروس الشرعیة از شهید اول (۸ج)

استاد امین عاملی

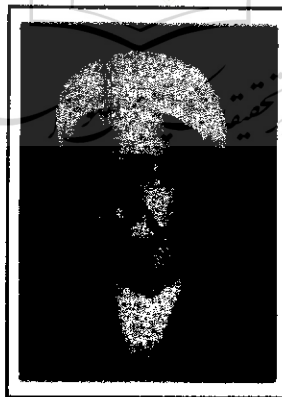
دانشمند بزرگ و مورخ سترگ لبنان، استاد سید حسن امین حسینی عاملی، یکی از مفاخر تشیع در عصر کنونی به شمار می‌رفت.

وی، در سال ۱۳۲۶ق، در دمشق در بیت علم و تقوا و فضیلت زاده شد. پدرش، پیشوای شیعیان لبنان مصلح و فقیه بزرگ شیعه آیه‌الله العظمی سید محسن امین عاملی (۱۲۸۳-۱۳۷۱ق) صاحب موسوعه عظیم «اعیان الشیعه» بود. او در دامان پدر بزرگوارش بالید و پرورش یافت و از دانشگاه دمشق، لیسانس حقوق دریافت کرد و همزمان، ادبیات و علوم اسلامی را از والدش فراگرفت. سپس به عراق مهاجرت کرد و زمانی چند در دبیرستان‌های حله و سپس در مرکز تربیت معلم و دانشگاه بغداد به تدریس پرداخت و از آن پس، به لبنان بازگشت و مدتی به قضاوت، اشتغال داشت و از آن، انصراف جسته و به تألیف و تصنیف روی آورد. او یکی از مورخان و ادیبان بزرگ جهان عرب به شمار بود و در اکثر روزنامه‌ها و مجلات عربی، مقالات و اشعار گوناگون به چاپ رسانید. آثار رجالی و تاریخی وی، در شمار ماندگارترین کتب شیعه خواهد بود. برخی از آنان عبارتند از:

۱. مستدرکات اعیان الشیعه (۱۰ ج)
۲. الموسوعة الاسلامیة الشیعیة (۶ ج)
۳. الغزو المغولی
۴. صلاح‌الدین الأیوبی بین العباسیین والفاطمیین والصلیبیین
۵. الاسماعیلیون والمغول ونصیرالدین الطوسی
۶. ثورات فی الاسلام
۷. قیم خالدة فی التاریخ والادب
۸. الذکریات
۹. من بلد الی بلد
۱۰. السیرتان النبویة والامامیة
۱۱. الوطن الاسلامی

۱۲. اثر الشیخ المفید فی بلاد الشام
۱۳. علی الدروبی الغریبة: رحلات فی اوربا و امیرکا
۱۴. علی الدروب الشریقیة: رحلات فی العراق و ترکیا و ایران
۱۵. علی دروب الباکستان
۱۶. دراسات ادبیة
۱۷. حنین: دیوان شعر (پنج کتاب اخیر، به چاپ نرسیده است) آن دانشمند خدمتگذار دین و مذهب، در تاریخ سه شنبه ۸ شعبان المعظم ۱۴۲۳ق (۲۳ مهرماه ۱۳۸۱ش) در ۹۷ سالگی بدرود حیات گفت و پیکر پاکش پس از تشییع باشکوه و نماز حجة الاسلام والمسلمین شیخ عبدالامیر قَبْلان در بیروت به خاک سپرده شد و در غم فقدانش، پیام تسلیتی از سوی مقام معظم رهبری صادر گردید.

حجة الاسلام وائلی *

خطیب شهیر عرب، ادیب علامه حجة الاسلام والمسلمین دکتر شیخ احمد وائلی، یکی از شاعران و خطیبان مشهور جهان عرب به شمار بود. فقید سعید در ۱۷ ربیع الاول ۱۳۴۲ق در نجف اشرف، در خانه مرحوم شیخ حسون لیثی وائلی -از خطبای نجف- به دنیا آمد و پس از فراگیری ادبیات، برای آموختن سطوح به «مندی النشر» رفت و نزه اساتیدی چون: سید محمدتقی حکیم، شیخ محمدحسین

مظفر، شیخ محمدرضا مظفر، شیخ محمدتقی ایروانی، شیخ هادی قرشی، شیخ علی سماکه، شیخ علی ثامر و شیخ حسین زاید همام سطوح عالی را آموخت و در حکمت و فلسفه بر شیخ علی کاشف الغطاء و در فن منبر و خطابه هم نزد سید باقر سلیمون تلمذ کرد. سپس به «کلیة الفقه» رفت و پس از فراغت از تحصیل در آن، به بغداد رفت و در سال ۱۳۸۹ق از دانشگاه بغداد، فوق لیسانس دریافت کرد و پس از آن، به قاهره رفت و از دانشگاه قاهره در سال ۱۳۹۲ق، به اخذ دکترانال آمد. سپس به عراق بازگشت و تبلیغ دینی خود را از طریق وعظ و خطابه آغاز کرد. او در این زمان یکی از خطبای مشهور عراق بود و ناهش در میادین شعر و ادب و مواقف نظم و انشاء و خطابه در جهان عرب، طنین افکن بود و علاوه بر آن، مجالس متعدد در مباحث عقائد و تاریخ و حدیث و فقه و تفسیر داشت و اشعارش در مجلات عربی به چاپ می‌رسید.

از تألیفات اوست:

۱. نحو تفسیر علمی للقرآن
۲. من فقه الجنس فی قنوانه المذهبیة
۳. دیوان شعر (۲ ج)
۴. احکام السجون فی الشریعة والقانون، به فارسی ترجمه شده است
۵. استغلال الاجیر و موقف الاسلام منه
۶. هویة التشیع
۷. الاولیات فی حیاة الامام علی (ع)
۸. حمایة الحیوان فی الشریعة الاسلامیة
۹. الخلفیة الحضاریة لموقع النجف قبل الاسلام
۱۰. منتج الغیث فی الصحابة من بنی لیث وی، پس از عمری خدمت به دین، در ۸۲ سالگی در روز چهارشنبه ۱۷ جمادی الاول ۱۴۲۴ق بدرود حیات گفت.

*

حجة الاسلام حکمی

عالم جلیل حضرت مستطاب حجة الاسلام والمسلمین حاج سید مرتضی موسوی حکمی دزفولی، یکی از علما و ائمه جماعات تهران (و داماد آية الله العظمی خوئی) بود.

فقید سعید، در سال ۱۳۴۶ ق در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش آية الله سید محمدحسین دزفولی (۱۳۰۰-۱۳۶۲ ق) یکی از علما و فضلالی نجف و از شاگردان آیات عظام: میرزای نائینی و آقا ضیاء عراقی به شمار می رفت.

وی، تحصیل علوم دینی خویش را از کلیة الفقه آغاز کرد و از آن فارغ التحصیل شد و به شعر و ادب و نگارش مقالات متعدد، در کنار تحصیل خویش در محضر ابوالزوجه گرامی اش: آية الله خوئی روی آورد و اداره مجله «النشاط الثقافی» را در سال ۱۳۷۷ ق، بر عهده گرفت و در آن مقالاتی، در کمال اتقان و استواری قلم نگاشت. او پس از سالیانی چند به تهران آمد و در مسجد «رضوان الله» به امامت جماعت و ارشاد مؤمنین و تعظیم شعائر دینی اشتغال ورزید.

او مشاور عالی «مرکز رسیدگی به امور مساجد» بود و مقالات متعدد در مجله «مسجد» نگاشت. او، قلمی قوی و نثری استوار و اخلاقی خوش و سیمایی جذاب و گیرا داشت.

آثار وی عبارتند از:

۱. الادب النجفی المعاصر
 ۲. الحركة الجوهرية عند صدر المتألهین
 ۳. مقدمه بر کتاب های آية الله خوئی
 ۴. مجموعه مقالات عربی
 ۵. مجموعه مقالات فارسی
 ۶. تقریرات درس اساتید
- سرانجام، در تاریخ دوشنبه ۱۶ تیرماه ۱۳۸۲ ش (۷ جمادی الاول ۱۴۲۴ ق) در ۷۸ سالگی بدرود حیات گفت و در روز

سه شنبه پس از تشییع، در قبرستان شیخان قم به خاک سپرده شد.

*

بانو ایروانی

عالمه فاضله مرحومه بانو فاطمه ایروانی، یکی از مؤلفین و مدرسین علوم اسلامی برای خواهران در حوزه علمیه قم بود. آن فقیده سعیده در سال ۱۲۹۵ ش، در تهران، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش دانشمند بزرگوار، مفسر قرآن مرحوم حاج آقا مصطفی ایروانی (۱۲۶۸-۱۳۳۴ ش)، از مردان نامی تهران و نویسنده تألیفاتی در تفسیر قرآن، اخلاق، و حدیث (ترجمه کلمات قصار امیرالمؤمنین به سه زبان زنده) و از بنیانگذاران جامعه تعلیمات اسلامی بود و به زبان های مختلف، تسلط داشت. بانو ایروانی، پس از تحصیلات جدید و فراگیری زبان فرانسه، تحصیلات علوم دینی را نزد همسرش مرحوم آية الله حاج شیخ محمدرضا فقیه حبیبی آغاز کرد و با پشتکار فراوان توانست در زمره شاگردان برجسته آن بزرگوار قرار گیرد. آن مرحومه علاوه بر تألیف و تدریس، به تهجد و نماز شب اهتمام داشت و خواندن روزانه قرآن کریم را از یاد نمی برد و همواره به سیر و سلوک و تهذیب نفس می پرداخت. وی، تا پیش از بیماری و کهولت سن، به تدریس شرح لمعه و رسائل اشتغال داشت و پس از آن، همه وقتش را به ذکر و ادعیه و مطالعه می گذراند.

برخی از آثارش عبارتند از:

۱. انوار فقه - شرح فارسی شرح لمعه (۳۰ جلد)، جلد اول آن به چاپ رسیده است.
۲. شرح فارسی رسائل
۳. شرح فارسی مکاسب
۴. تفسیر برخی از سوره های قرآن
۵. مباحث اخلاقی

آن بانوی فرهیخته و دانشمند، در ۸۶ سالگی، در آخرین روز ماه مبارک رمضان ۱۴۲۳ ق (پنجشنبه ۱۴ آذر ۱۳۸۱ ش) چشم از جهان فرو بست.

*

آية الله روحانی رانکوهی

مرحوم آية الله حاج سید ضیاءالدین روحانی رانکوهی، یکی از علمای بزرگ شهرستان رودسر به شمار بود.

فقید سعید در سال ۱۳۱۱ ش (۱۳۵۱ ق) در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش مرحوم آية الله حاج سید محمدهادی روحانی، از شاگردان آية الله حاج شیخ عبدالکریم حایری و از علمای مهم رودسر بود و نسب ایشان به سید ابوجعفر الشائر بالله علوی می رسید. او در سال ۱۳۲۵ ش به حوزه علمیه قم آمد و سطوح عالی را از محضر حضرات آیات: سلطانی طباطبایی، شهید صدوقی و جعفر سبحانی آموخت و پس از آن به درس های خارج آیات عظام: بروجردی، سید احمد خوانساری، محقق داماد، گلپایگانی، امام خمینی، شریعتمداری، منتظری، آملی و نجفی مرعشی حاضر شد و بهره فراوانی از فقه و اصول برد.

پس از وفات آية الله بروجردی (۱۳۴۰ ش) به نجف اشرف مهاجرت کرد و در درس های آیات عظام: خوئی، شاهرودی و سید عبدالهادی شیرازی حاضر شد و مبانی علمی اش را استوار ساخت. در سال ۱۳۴۲ ش به زادگاهش بازگشت و به دنبال اصرار بسیار مردم شهرش، و مصادف شدن با درگذشت پدرش، در آنجا ماندگار شد و به فعالیت های دینی و علمی و تبلیغی فراوان پرداخت. تبلیغ، تألیف، تدریس، مبارزه با فرقه ضاله و چپی ها و توده ای ها از کارهای وی بود. او از آیات عظام: سید محمود شاهرودی و میرزا هاشم آملی اجازه اجتهاد و از آیات

عظام: امام خمینی، گلپایگانی، میلانی، حکیم و خوبی اجازه تصدی امور حسیبه داشت. او در قم از بنیانگذاران مجله «مکتب تشیع» و همکاران مجله «مکتب اسلام» بود و مقالات فراوان در آنها نگاشت. در زادگاهش، در تأسیس و تجدید بنای مساجدی چند و دارالقرآن ولی عصر (عج) شرکت داشت.

تالیفات چاپی اش عبارتند از:

۱. اسلام و مسیحیت (ترجمه، از سید قطب)
 ۲. فریود و فریودیسیم (ترجمه، از سید قطب)
 ۳. فریب خوردگان: مزدوران استعمار در لباس مذهب
 ۴. معجزه جاویدان (درباره اعجاز علمی قرآن)
 ۵. مجموعه مقالات در مجلات مکتب اسلام و مکتب تشیع.
 - و کتاب های غیر چاپی وی هم عبارتند از:
 ۶. ترجمه «علی ولید الکعبه»، از علامه اردوبادی.
 ۷. چهار بانوی بزرگ
 ۸. دیوان اشعار و مراثی
 ۹. تاریخ ائمه اطهار
 ۱۰. اصول اعتقادات
 ۱۱. امامت و ولایت
 ۱۲. کتاب القضاء
 ۱۳. تقریرات درس اساتید قم و نجف
 ۱۴. تفسیر بعضی از سوره های قرآن
- آن عالم بزرگ، سرانجام در ۷۰ سالگی در روز چهارشنبه ۲۸ فروردین ۱۳۸۱ ش (۴ صفر الخیر ۱۴۲۳ ق) در زادگاهش درگذشت و پس از تشییع باشکوه و نماز فرزندش بر او، در آستانه مبارکه جدش: امامزاده سید ابو جعفر ابیض در قریه میانده چابکسر، مدفون شد.

ناصرالدین انصاری قمی

*

استاد دکتر علی فاضل

در خانواده مطبوعاتی ما کمتر پیش می آید که کتاب پژوهشگری در مجله ای مورد نقد و بررسی قرار گیرد. البته نقد به معنای درست کلمه، که شامل برنمودن نقاط مثبت و احیاناً کاستی های کتاب باشد. و چندی بعد ببینیم که دسته ای گل به همراه لوحه ای مزین به خطی زیبا، به دفتر مجله ارسال شود و از گردانندگان مجله و نویسنده مقاله انتقادی به نیکی تقدیر و تشکر شود.

اما این برخورد زیبا و درس آموز، برای ما در همین مجله اتفاق افتاد و آن مدرس اخلاق کسی نبود جز حضرت استاد دکتر علی فاضل، که اینک مع الاسف قلم به یادبود خاطره های نیک و آثار به یادماندنی او، می گزینیم.

استاد علی فاضل که در دو دهه پس از انقلاب، ایام بازنشستگی خود را سپری می کرد و آرام و بانشاط، به تکمیل و پی گیری پژوهش های خود در باب عرفان اسلامی می پرداخت، از معدود بازماندگان ادیبان فرهیخته خراسان بود که افزون بر تحصیلات دینی و اسلامی در حوزه علمی مشهد - به ویژه که پدرش خود از مشاهیر علمای مشهد به شمار می رفت - در تهران نیز سال ها محضر استادان بزرگواری همچون بدیع الزمان فروزانفر، کاظم عصار، فاضل تویی، بدیع الزماني کردستانی، پورداوود، جلال الدین همایی، خانلری و ... را درک کرده بود.

علاقه او به مباحث و معارف اسلامی سبب شد که بیشتر مطالعات و پژوهش هایش در زمینه ادب و عرفان اسلامی به ویژه احیاء آثار شیخ الاسلام جام، شیخ احمد جام و امقی متمرکز سازد.

دکتر فاضل افزون بر تدریس و پژوهش، سالیان دراز مدیریت گروه ادبیات دانشکده ادبیات و علوم انسانی را در دانشگاه ملی

(شهید بهشتی کنونی) بر عهده داشت و بخش هایی از عمرش را نیز با سمت مدیرکل دبیرخانه شورای عالی فرهنگ، مدیرکل دفتر وزارتی فرهنگ، معاونت وزارت فرهنگ (در دوران وزارت دکتر پرویز ناتل خانلری) و معاونت بنیاد فرهنگ ایران، به فرهنگ و ادب این مرز و بوم خدمت کرد. برخی از آثار چاپ شده مرحوم استاد فاضل، عبارت است از:

۱. تصحیح و توضیح انس التائبین، اثر شیخ احمد جام (که در سال های ۱۴۵۰ و نیز ۱۳۶۹ عنوان کتاب سال را به خود اختصاص داد)؛ ر.ک: آینه پژوهش
 ۲. تصحیح و توضیح «مفتاح النجاة» احمد جام نامقی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۳.
 ۳. شرح احوال و نقد و تحلیل آثار احمد جام، انتشارات توس، ۱۳۷۳ (ر.ک: آینه پژوهش، سال ۶، شماره ۳۱، ص ۹۱ و شماره ۳۵، ص ۵۷)
 ۴. منتخب سراج السائرین احمد جام، انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۶۸.
 ۵. از جام شیخ جام (گزیده آثار شیخ جام) انتشارات سخن، ۱۳۷۶.
- برخی از آثار در دست چاپ استاد که متأسفانه به رغم تلاش های پی گیر وی، مجال دیدار این آثار را نیافت، عبارتند از:
۱. دیوان اشعار احمد جام
 ۲. بهار الحقیقه اثر شیخ احمد جام
 ۳. کارنامه احمد جام نامقی
- چنین بود که استاد سراسر عمر پژوهشی خود را صرف احیاء و عرضه آثار شیخ احمد جام کرد و نام خویش را به نام پربرکت آن شیخ پاکدامن، پیوند زد. درگذشت اسف انگیز و جبران ناپذیر استاد علی فاضل را به جامعه ادب و فرهنگ تسلیت می گویم.

محمد رضا موحدی

*